

Szűcs Tímea: Alapfokú zenetanulási lehetőségek a Partiumban

A vizsgálatról

2013-ban kutatásokat végeztünk az Észak-Alföld régió alapfokú művészetoktatási intézményeiben a Kozma Tamás által vezetett és az OTKA által támogatott (K-101867) „*Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig*” című kutatás keretében. A kutatásban a régiók tanulási potenciáljának összefüggéseit keressük a társadalmi-gazdasági fejlettséggel összevetve. A kutatásban hat munkacsoport tevékenykedik az egyes kutatási részterületekhez kapcsolódóan.^[1] Az alapfokú művészetoktatási intézmények non-formális és informális tanulási hatásainak vizsgálatát a Személyes tanulás munkacsoportban végeztük. Az összegyűlt tapasztalatokra építve kívántuk kibővíteni az empirikus vizsgálatainkat, ezért a Partium területén kezdtük újabb kutatásainkat. E kutatás fő célja, hogy bemutassa a történelmi Partium területébe nyúló három ország zenei képzésének intézményrendszerét, megkeresve a hasonlóságokat és a különbségeket egyaránt. Fontosnak tartottuk feltérképezni a zenészképzés alapelveit is, hiszen ezek határozzák meg a zenetanulás intézményrendszerének struktúráját. Mivel mindhárom országban eredményes és magas szintű zeneoktatás folyik, a kutatás során arra voltunk kíváncsiak, hogy a különböző működési feltételek befolyásolják-e, és ha igen, akkor hogyan befolyásolják az alapfokú zeneoktatást.

Az elemzés során fontosnak tartottuk, hogy azonos szempontok szerint hasonlítsuk össze a három ország alapfokú zenei képzését, ezért az interjúk során ugyanazt a félig strukturált interjúvázlatot használtuk. A vizsgálatunkhoz kvalitatív módszert választottunk (interjú), mert úgy véltük, hogy több információhoz juthatunk, ha nem korlátozzuk a válaszadási lehetőségeket, így szélesebb és mélyebb megismerést biztosíthat számunkra. Ezért félig strukturált interjúkat készítettünk, amelyek során az alábbi kérdéskörök mentén vizsgálódtunk: a zenei képzés struktúrája, a zeneiskolák elhelyezkedése az oktatási rendszerben, a zeneiskolák térbeli hálózata, a fenntartói háttér, a tanszakok arányai, statisztikai adatszolgáltatás, programok stb.. (Az interjúvázlatot a tanulmány mellékletébe csatoljuk.)

Mivel a történelem egyes időszakaiban más-más területet értettek Partium alatt (Süli-Zakar 2006), fontosnak tartjuk tisztázni, hogy jelenlegi kutatásunkban mely közigazgatási egységeket vettük e megnevezés alá. „Amikor „Partiumot” mondunk, mindig idézőjelesen mondjuk. Ez azért van így, mert az elnevezés, amit a vizsgált térségre használunk, mondhatnánk, egyszerű fantáziánév” (Kozma 2006: 21). Az általunk „Partium”-nak nevezett térség három állam – Ukrajna, Románia és Magyarország – területén fekszik. Magyarország területéről Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Ukrajnából Kárpátalja és Románia területéről: Bihar, Szatmár, Szilággy és Máramaros megye tartozik a vizsgált közigazgatási egységek közé. (Süli-Zakar 2006).

A Partium elnevezés tehát olyan földrajzi és történeti területet jelöl, amely a Kárpát-medence történelme során kiterjedésében és politikai tartalmában változott, de a látens szellemi-kulturális egysége számos társadalmi jelenségben megfigyelhető (Pusztai – Torkos 2001). E térség mai társadalmi helyzetét meghatározza, hogy a trianoni döntés után a korábban egységes terület egymástól elzárt részekre szakadt, amely befolyásolta gazdasági fejlődésének mértékét is. Így a határ mindkét oldalán lévő területekre az ún. kettős perifériahelyzet jellemző (Baranyi 2004). Emellett a természetes fogyás is megfigyelhető a régió területén. Magyarországon 1981-től, Romániában 1991-től, Kárpátalján 1999-től indult el a folyamat (Teperics 2006).

A térség városait számos közlekedési, gazdasági, kulturális és oktatási kapcsolat köti össze, ezért a Partium a jövőben híd lehet, amely összeköti a térség országait és hozzájárulhat Magyarország, Románia és Ukrajna társadalmi-gazdasági felemelkedéséhez.

1. térkép: Partium

(Forrás: Süli-Zakar 2006)

A vizsgálat főbb eredményeiből

A vizsgálat során kiindulópontként megvizsgáltuk mindhárom ország közoktatási rendszerét: az alapfokú oktatás, a középfokú oktatás és a zenei oktatást. Az előbbi kettőt a releváns szakirodalmak alapján csak érintőlegesen említjük, a zenei oktatást pedig az interjúk alapján részletesebben mutatjuk be.

Már az *alapfokú oktatás* szintjén is vannak különbségek Magyarország, valamint Románia és Ukrajna között. **Magyarországon** az általános iskola alsó- és felső tagozatra osztható. Az alsó tagozat az elsőől a negyedik osztályig, a felső tagozat az ötödiktől a nyolcadik osztályig tart. A tanulók jelentkezhetnek 8, illetve 6 osztályos gimnáziumba a 4. és 6. évfolyam után. **Romániában és Ukrajnában** is két szakaszra bontható az alapoktatás. Az elemi oktatás a magyarországihoz hasonlóan 1-4. osztályig tart, az alapfokú képzés második része viszont 5-9. osztályig tart. Tehát az alapfokú oktatás kilenc osztályos (European Commission 2014, Educational system in Ukraine 2014).

A *középfokú oktatás* rendszerében már nagyobb eltéréseket tapasztalhatunk. A **magyar** rendszerben hármass tagolás figyelhető meg: gimnázium, szakközépiskola, szakiskola. A **román** iskolarendszer is hármass felosztású, csak az elnevezések különböznek. A hazai gimnáziumnak a líceum feleltethető meg, a szakközépiskola fogalma megegyezik, a szakiskolát az ipari iskola jelenti Romániában. A legnagyobb eltérést **Ukrajnánál** figyelhetjük meg: a magyarországi gimnáziumnak az érettségit adó általános középiskola felel meg, a szakképzésben viszont nem képzési szintek, hanem szakirányok alapján tagolják az iskolákat. A gimnázium humán szakirányú, a líceum természettudományi-technikai, a kollégium pedig bölcsészettudományi. (Lükő szerk.2010)

Az országok zenei képzési struktúráját az interjúk alapján vizsgáltuk, mivel ezekről nem jelent meg egységes szakirodalom, így a továbbiakban az interjúk eredményeit összegezzük tematikus és országonkénti bontásban. A zenei képzést vizsgálva kiderült, hogy Magyarország és Ukrajna esetében hasonló a képzési szerkezet, Románia esetében viszont teljesen más felépítést találunk.

Magyarországon már nagyon fiatal korban lehetőség nyílik a gyermekek zenei fejlesztésére: nem intézményi szinten, de működik a babamuzsika. Több óvodában zeneóvodai foglalkozásokat tartanak külső szakemberek. Az alapfokú művészetoktatási intézményekben egy-két év előképző (szolfézsból és hangszerből egyaránt) után rövid vagy hosszú tanszakon kezdhetik meg zenei tanulmányaikat a gyermekek. A rövid tanszak 4+4 éves képzést, a hosszú (zongora, hegedű, cselló hangszereknél) 6+4 év továbbképzőt jelent. A továbbképző feltétele az alapvizsga szolfézsból és hangszerből egyaránt. A korhatár 22 év ezekben az intézményekben. A 3. évben dől el a gyermek teljesítménye alapján, hogy A vagy B tagozaton tanulhat-e. A B tagozatos gyermekek zenei pályára történő felkészítése már ekkor megkezdődik (1300 tanulóból kb. 300 B tagozatos). Az alapfokú művészetoktatási intézményekben nem csak zenei tanulmányokat lehet folytatni, hanem táncot, szín- és bábművészetet valamint ipar- és képzőművészetet is. Ebben a kutatásban azonban csak a zenei képzéssel foglalkoztunk. Középszinten 23 zenei szakközépiskola működik az országban. Délelőtt közismereti órák vannak, mint egy hagyományos középiskolában és délután vannak a zenei tárgyak: heti 2 óra hangszer, 2 óra szolfézs, 1 óra összhangzattan, 2 óra kamarazene, 1 óra zongorakötelező, 2 óra zeneirodalom, 1 óra népzene. A zenekar és énekar kötelező. Az ötödik után OKJ-s vizsgát tehetnek a diákok a zenei tárgyakból. Az egyetemen 3+2 év a képzés ideje, szolfézsból osztatlan a képzés. A Zeneakadémia csak művészdiplomát ad, a tanári diploma még plusz 2,5 év tanulást jelent.

Ukrajnában hasonló felépítésű intézményrendszerrel találkozunk a zenei képzésben, mint hazánkban. Az alapfokon művészeti iskolák működnek, a középfokon szakközépiskolák, a felsőfokon konzervatóriumok (csak az elnevezés más a magyarországihoz képest). A művészeti iskolákban (alapfokon) nemcsak zenét, hanem rajzot vagy koreográfiát is tanulhatnak a gyermekek.

Romániában a zeneiskolák a közoktatás hálózatában ugyanolyan iskolák, mint az összes többi, csak itt zenei képzés is folyik. Egészen pontosan nem zeneiskolák, hanem művészeti iskolák vannak, amelyekben az általános kötelező oktatás mellett folyik a zenei, illetve a képzőművészeti képzés. A nagyobb művészeti iskolák első elemitől érettségiig működnek, de kisebb városokban csak 8 osztályig. Ezekben a művészeti líceumokban zenei pályára készítik fel a gyermekeket az első pillanattól kezdve. Ezért már a tanulmányok kezdetekor el kell tudni dönteni, hogy zenei pályára készül-e a gyermek. Természetesen van átjárhatóság az intézmények között, tehát, ha a gyermek meggondolta magát vagy nem tudta teljesíteni a feltételeket (szintvizsgákat), akkor átjelentkezhet ebből a zenei képzésből. Fordított eset is előfordulhat, a szintvizsgák teljesítésével bekerülhetnek a zenészképzésbe olyan gyermekek, akik korábban még nem tudták eldönteni, hogy profi zenészek szeretnének lenni. Ez az intézmény zeneiskolai érettségi bizonyítványt ad. Mivel ez a képzési forma a közoktatás szerves részét képezi az Oktatási Minisztérium felügyeli. Ezen kívül léteznek az öt éves képzést nyújtó Művészeti iskolák (a Népművészeti iskolák utódai), amelyekbe életkortól és iskolai végzettségtől függetlenül beiratkozhat bárki. Ezek az iskolák fizetősek (éves díjak vannak) és nem az Oktatási, hanem a Kulturális Minisztérium fenntartásában működnek.

Mindhárom ország esetében megfigyelhetjük, hogy alapfokon nem tisztán zenei képzés folyik az intézményekben, hanem művészeti iskolák vannak és az elnevezésnek megfelelően több művészeti ág közül választhatnak a gyermekek.

A zeneiskolák térbeli hálózata Magyarországon a legsűrűbb a három ország vonatkozásában. A Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége (MZMSZ 2013) honlapján megtalálható **Magyarország** összes alapfokú művészetoktatási intézménye, 737 darab országos szinten. Ebből a vizsgálati területünkön, Hajdú-Bihar megyében 42 darab, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 50 darab intézmény található. **Kárpátalján** 62 zeneiskola van. **Romániában** minden megyeközpontban van legalább egy zeneiskola 1-12. évfolyammal. Ezek mellett más városokban is vannak 1-8 osztályos zeneiskolák. Összességében kb. 50 és egy néhány iskola van az országban.

Magyarországon az alapfokú művészetoktatási intézmények állami fenntartásúak, de alapítványi iskolák is vannak pl.: MEA – Muzsikáló Egészség Alapítvány, Rocksuli stb.. **Ukrajnában** egy-két intézmény kivételével mind állami, **Romániában** kizárólag állami fenntartású zeneoktatási intézményeket találunk.

Magyarországon az alapfokú művészetoktatási intézményekben térítési díjat fizetnek a tanulók, amelyet egy évre határoznak meg. Ezen kívül hangszerkölcsonzési díjat fizetnek azok a tanulók, akik az intézmény hangszereit használják. Az alapítványi iskolákban magasabb a tandíj összege, kb. 1 hónap tandíja megegyezik egy féléves állami térítési díjjal. **Ukrajnában** szintén van tandíj. **Romániában** a művészeti líceum a közoktatás része, tehát ingyenes (profi képzés), a művészeti iskolák fizetősek, ezeknek éves díja van.

Az intézmények vezetőségének felépítése mindhárom országban megegyezik, igazgató és igazgató helyettes vezeti az intézményt. A középvezetők feladata hasonló, csak a megnevezésük más, Magyarországon munkacsoport vezető, Ukrajnában tanszak vezető, Romániában katedrafőnök a

neve.

A **magyarországi** nagyvárosokban mindenféle hangszer tanulható, a kisebb településeken kevesebb. Azok a hangszerek találhatók meg ezeken a településeken, amelyekre igény van. A legnépszerűbb hangszerek a zongora, a gitár és az ütő. Emellett egy másik tendencia is megfigyelhető hazánkban az alapfokú művészetoktatási intézményekkel kapcsolatban: a kisebb településeken lévő intézmények többféle művészeti ágat kínálnak a gyermekeknek, mint a nagyvárosok intézményei, mert a kistelepüléseken egy intézménynek kell minden igényt kielégíteni, a nagyvárosokban viszont több intézmény található, tehát itt vannak tisztán zenei profilú intézmények is. [2] **Ukrajnában** leginkább a zongora, a fúvós hangszerek, a vonós hangszerek és népi hangszerek tanszakai jellemzőek. **Romániában** a tanszakok léte az ott tanító tanárok képzésétől függ. Országos szinten minden van (zongora, vonós, mély-vonós, fúvós, ütős, magánének, és egyes helyeken népi hangszereket is oktatnak), de nincs minden iskolában pl. fagott- vagy hárfaoktatás. Orgonát is csak néhány városban tanítanak pl.: Kolozsváron, Székelyudvarhelyen, Temesváron és Csíkszeredán.

A tanszakok aránya eltérő e három országban, ám a zongora mindhárom területen kiemelkedően az első helyen van. **Magyarországon** a diákok tanszakonkénti megoszlása az alábbi arányokat mutatja: zongorázni tanul a tanulók 1/3-a, hegedülni, csellózni és gitározni a gyermekek másik 1/3-a, fa- és rézfúvós hangszerekre és ütőhangszerekre is kb. 1/3-a jár a diákoknak. **Ukrajnában** zongorázni tanul a gyermekek 1/4-e, a többi tanuló arányosan oszlik el a népi, fúvós, vonós, ének tanszakok között. **Romániában** a hegedű és a zongora van túlsúlyban, utána fúvós és énekes tanszakok következnek.

Mindhárom országban kötelező a statisztikai adatszolgáltatás, de egységes országos rendszer csak Magyarországon van. **Hazánkban** a többi közoktatási intézménnyel együtt október elsejei határidővel kell beküldeni az előírt adatokat. A KIR (Köznevelés Információs Rendszere) tartalmazza a beküldött adatokat. Az adatok nagy része csak mesterjelszóval érhető el, de vannak nyilvános részek is. Itt találjuk az azonosításhoz szükséges adatokat (név, cím, telefonszám, intézmény vezetője stb.), a minősítést, a képzési ágakat stb. (Oktatási Hivatal 2012). **Ukrajnában** a megyei vezetőség részére, **Romániában** a megyei tanfelügyelőség számára küldik az adatokat.

A vizsgált országokban van felvételi a zeneoktatási intézményekbe és csak sikeres felvételi esetén kezdhetik meg tanulmányaikat a zenét tanulni kívánó gyermekek. **Magyarországon** a felvételi során éneklés, ritmusvisszhang, egyenletes járás, hangszer hangjának utánzása és improvizálás a követelmény. **Ukrajnában** a ritmus, hallás és hang adottságok felmérése történik a felvételi alkalmával. **Romániában** halláspróba, ének és ritmuskopogás a felvételi anyaga.

A zenetanulás hetente több alkalommal jelent elfoglaltságot a diákoknak. Magyarországon heti két-három, Ukrajnában heti három-öt, Romániában heti három alkalommal járnak órára a diákok. Ezek a tantárgyak **Magyarországon** heti 2 óra szolfézst, 2 hangszeres órát és 2 óra zenekart jelentenek. Az alapvizsga után zeneirodalom, ének és szolfézs választható heti 2 órában a hangszeres óra és zenekar mellé. **Ukrajnában** hangszeres óra, szolfézs és zeneirodalom tartozik a kötelező tantárgyak közé. **Romániában** hangszer, szolfézs-zeneelmélet és zenekar az előírás.

Magyarországon a kötelező programok száma változó annak függvényében, hogy A vagy B tagozatos a gyermek. Az A tagozatos tanulónak félévkor hangverseny, év végén hangverseny és vizsga is kötelező. A B tagozatos diákoknak három meghallgatás van egy évben. A nem kötelező programok széles tárházát találjuk az alapfokú művészetoktatási intézményekben pl.: tanárok

bérletes hangversenye, alapítványi hangverseny, zenekari fellépés, opera-hangversenylátogatás, hangszerismertető hangverseny az általános iskolákban, ünnepek alkalmával óvodákba, öregek otthonába lépnek fel a gyermekek, nyáron néprajzi tábor stb.. **Ukrajnában** kötelező a hangszer és szolfézsvizsga. Nem kötelező a póthangszer, a négykezes és a lapról olvasás. **Romániában** a nem kötelező programok intézményenként változnak, pl. kórus, zenekar, színjátszó kör lehetséges. Érdekes különbség, hogy szomszédos országainkban plusz órák jelentik a nem kötelező programokat, hazánkban viszont inkább a szabadidős programokhoz, ünnepekhez kötődnek ezek az események.

A zenét tanulók társadalmi összetételét vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy **Magyarországon** azok jönnek leginkább az alapfokú művészetoktatási intézményekbe, akinek a szülei is tanultak zenét. Kiemelkedően sok közöttük az orvostanhallgató és az orvosok gyermekei. **Ukrajnában** nem figyelhető meg ilyen tendencia, ott teljesen vegyes az összetétel. **Romániában** főleg középosztálybeli gyerekek és diplomás szülők gyerekei tanulnak inkább zenét.

Összegzés

Az interjúk összegzése alapján érzékelhetőek a hasonlóságok és különbségek a partiumi alapfokú zenei oktatásban. Érdemes kiemelni a romániai zenei képzést, ahol már az általános iskola első osztályától elkezdődik a felkészítés a profi zenei életre és a tanár 12 évig tudja vezetni és segíteni a gyermek fejlődését. A tehetségfejlesztés szempontjából rendkívül fontos ez, hiszen a középfokú és felsőfokú tanulmányok elkezdése során komoly törést jelenthet a gyermeknek a tanárváltás és a felvételit megelőző hosszú felkészülési időszak.

Magyarországon és Ukrajnában más az alapfokú művészeti iskolák célja, nem a profi képzés az elsődleges cél, de természetesen van lehetőség erre is az alapfokú művészetoktatási intézményekben. A gyermek személyiségének kibontása, a zenetanulás transzferhatásainak kihasználása, a jó közösségi szellem és társasági élet kialakítása rendkívül fontos szempont a magyar zeneoktatás számára.

Felhasznált irodalom

BARANYI Béla (2004): Gondolatok a perifériaképződés történeti előzményeiről és következményeiről. *Tér és Társadalom* 2. szám, p. 1-21.

Education system in Romania (2014). Elérhető: <http://www.euroeducation.net/prof/romco.htm>, letöltés ideje: 2014. 12. 06.

Education system in Ukraine (2014). Elérhető: <http://www.euroeducation.net/prof/ukrco.htm>, letöltés ideje: 2014. 12. 06.

European Commission (2014): European Encyclopedia on National Education Systems. Romania. Elérhető: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Romania:Overview>, letöltés ideje: 2014. 12. 06.

JUHÁSZ Erika (szerk.) (2014): Tanuló közösségek, közösségi tanulás. A tanuló régió kutatás új eredményei. Debrecen, CHERD-H: Center for Higher Education Research and Development – Hungary

KOZMA Tamás (2006): Regionális átalakulás és térségi visszhang. A „partiumi” felsőoktatás esete. In: Juhász Erika (szerk.): Régió és oktatás. Debrecen, CHERD-H, p. 13 – 24.

LÜKŐ István (szerk.) (2010): A Kárpát-medencei országok oktatási, szakképzési és felnőttképzési rendszereinek összehasonlító elemzése a Magyarországi, Romániai, Szlovákiai, Szerbiai és Ukrajnai ország leírások alapján. Elérhető: old.feek.pte.hu/.../okt-szkepznnev_oh-elemzes.pdf, letöltés ideje: 2014. 12. 06.

Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége (2014): MZMSZ honlap. Elérhető: <http://www.mzmsz.hu>, letöltés ideje: 2014. 11. 30.

Oktatási Hivatal (2012): Köznevelés Információs Rendszere. Elérhető: www.kir.hu, letöltés ideje: 2014. 11. 30.

PUSZTAI Gabriella – Torkos Katalin (2001): Roma gyermekkor a Partium területén. *Educatio*, 3. szám, p. 584-589.

SÜLI-ZAKAR István (2006): Partium – A határokkal szétszabdalt régió In: Juhász Erika (szerk.): Régió és oktatás. Debrecen, CHERD-H, p. 25-41.

SZŰCS Tímea (2014): Tanulási funkciók az Észak-alföldi régió zeneiskoláiban Felnőttképzési Szemle, 1. szám, Elérhető: www.feflearning.hu, letöltés ideje: 2014. 11. 30.

TEPERICS Károly (2006): A Partium régió felsőoktatásának demográfiai háttere In: Juhász Erika (szerk.): Régió és oktatás. Debrecen, CHERD-H, p. 337 – 344.

Melléklet

Interjúvázlat

1. Hogyan helyezkednek el az alapfokú zeneoktatás intézményei az oktatási rendszerben?
2. Milyen a térbeli hálózata ezeknek az intézményeknek (mennyi van az országban, milyen településeken)?
3. Milyen az intézményi struktúra a zenetanítás terén (alapfoktól a legfelsőbb szintig)?
4. Milyen fenntartásúak a zenei intézmények (állami, magán, alapítványi)?
5. Van-e tandíj?
6. Hogyan néz ki az iskola vezetése (igazgató stb.)?
7. Milyen tanszakok vannak?

8. Mennyi a zenét tanuló diákok létszáma? Milyen a tanszakonkénti arányuk?
9. Van-e kötelező statisztikai adatszolgáltatás? Kinek a részére, milyen formában?
10. Milyen tantervek, munkatervek, vizsgarendszer, tankönyvek vannak?
11. Mennyi a zenepedagógusok létszáma? Milyen képzettség szükséges?
12. Van-e felvételi és milyen formában a zeneiskolába?
13. Milyen tantárgyaik vannak a diákoknak?
14. Hetente hányszor jelent elfoglaltságot a zenetanulás?
15. Milyen kötelező és nem kötelező programok vannak?
16. Elsősorban milyen társadalmi csoportok járnak a zenét tanulni?

[\[1\]](#) A hat munkacsoport: Elméleti munkacsoport, Kartográfiai munkacsoport, Formális tanulás munkacsoport, Szakképzési munkacsoport, Személyes tanulás munkacsoport, Társadalmi tanulás munkacsoport. A kutatás első eredményeiről lásd: Juhász (szerk.) 2014.

[\[2\]](#) A korábbi „Tanulási funkciók az Észak-alföldi régió zeneiskolaiban” című kutatás eredményei alapján (Szűcs 2014).